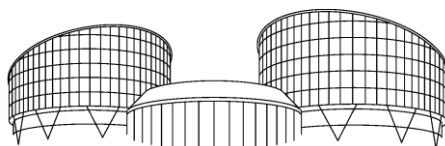

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava 2014. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud. Za sve dodatne informacije pročitajte ceo tekst obaveštenja o autorskom pravu na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe Cour européenne des droits de l'homme, 2014. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

VELIKO VEĆE

PREDMET VALLIANATOS I OSTALI PROTIV GRČKE

(Predstavke br. 29381/09 i 32684/09)

PRESUDA
[Izvodi]

STRAZBUR
7. novembar 2013.

Ova presuda je pravosnažna, ali može podlegati redaktorskim izmenama.

U predmetu Vallianatos (Valianatos) i ostali protiv Grčke,

Evropski sud za ljudska prava (Veliko veće), zasedajući kao Veliko veće u čijem su sastavu bili:

Dean Spielmann (Din Špilman), *predsednik*,
Josep Casadevall (Žozep Kazadeval),
Guido Raimondi (Gvido Rajmondi),
Ineta Ziemele (Ineta Zjemele),
Mark Villiger (Mark Filiger),
Isabelle Berro-Lefèvre (Izabel Bero-Lefevr),
Peer Lorenzen (Per Lorencen),
Danutė Jočienė (Danute Jočiene),
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Ledi Bianku (Ledi Bjanku),
Angelika Nußberger (Angelika Nusberger),
Julia Laffranque (Julija Lafrank),
Paulo Pinto de Albuquerque (Paulo Pinto de Albuquerke),
Linos-Alexander Sicilianos (Linos-Aleksander Sicilianos),
Erik Møse (Erik Mese),
André Potocki (Andre Potocki),
Aleš Pejchal (Aleš Pejhal), *sudije*

i Michael O'Boyle (Majkl O'Bojl), *zamenik sekretara Suda*,

Posle rasprave vođene iza zatvorenih vrata 16. januara i 11. septembra 2013. godine,

Izriče sledeću presudu, usvojenu poslednjeg pomenutog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu dveju predstavki (br. 29381/09 i 32684/09) koje su protiv Republike Grčke podnete Evropskom sudu za ljudska prava po osnovu člana 34. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) 6, odnosno 25. maja 2009. godine. Prvu predstavku (br. 29381/09) podnela su dvojica grčkih državljana Grigoris Vallianatos i Nikolaos Mylonas (Milonas), koji su rođeni 1956, odnosno 1958. godine, i druge predstavke (br. 32684/09) koju je podnelo šest državljana Grčke, C. S., E. D., K. T., M. P., A. H. i D. N., kao i udruženje Synthessi (Sintesi) – Udruženje za informisanje, uzdizanje nivoa svesti i istraživanje, pravno lice sa sedištem u Atini.

2. Podnosiocima predstavke br. 29381/09 zastupao je Grčki helsinški monitor, nevladina organizacija sa sedištem u Atini, u predgrađu Glika Nera. Podnosiocima predstavke br. 32684/09 zastupali su g. N. Alivizatos i g. E. Mallios (Malios), advokati iz Atine. Državu Grčku predstavljale su zamenice zastupnika gđa A. Grigoriou (Grigoriu) i gđa G. Papadaki,

savetnice u Državnom pravnom savetu, kao i g. D. Kalogiros, pomoćnik za pravna pitanja u Državnom pravnom savetu.

3. Podnosioci predstavke su pre svega tvrdili, pozivajući se na član 8. sagledan u vezi sa članom 14, da je time što su „građanske zajednice” koje su uvedene novousvojenim Zakonom br. 3719/2008 predviđene samo za parove koje čine punoletna lica suprotnog pola, prekršeno njihovo pravo na poštovanje njihovog porodičnog i privatnog života i to predstavlja neopravdanu diskriminaciju između parova različitog i parova istog pola, nauštrb ovih potonjih.

4. Predstavke su dodeljene Prvom odeljenju Suda (pravilo 52. stav 1. Poslovnika Suda). To odeljenje je 3. februara 2011. odlučilo da tuženu državu obavesti o predstavi. Takođe je odlučilo da u isto vreme donese odluku o prihvatljivosti i suštini predstavke (član 29. stav 1. Konvencije). Konačno, vršilac dužnosti predsednika Veća je odobrio zahtev za anonimnost koji je podnelo prvih šest podnosilaca predstavke br. 32684/09 (pravilo 47. stav 3. Poslovnika Suda).

5. Veće u čijem su sastavu bili Nina Vajić, Peer Lorenzen, Elisabeth Steiner (Elizabet Štajner), Mirjana Lazarova Trajkovska, Julia Laffranque, Linos-Alexandre Sicilianos i Erik Møse, sudije, i Søren Nielsen (Seren Nilsen), sekretar Veća, 11. septembra 2012. ustupilo je nadležnost Velikom veću, a nijedna stranka se tome nije usprotivila, pošto su prethodno sve bile konsultovane (član 30. Konvencije i pravilo 72. Poslovnika Suda). Sastav Velikog veća utvrđen je u skladu sa odredbama člana 26. stavovi 4. i 5. Konvencije i pravila 24. Poslovnika Suda.

6. I podnosioci predstavke i Država dostavili su pismene napomene o prihvatljivosti i suštini predstavki (pravilo 59. stav 1. Poslovnika suda). Pored toga, dobijeni su i komentari trećeg lica koje su uputili Centar za savetovanje o individualnim pravima u Evropi (*Centre for Advice on Individual Rights in Europe* – Centar AIRE), Međunarodna komisija pravnika (*International Commission of Jurists* – ICJ), Međunarodna federacija za ljudska prava (*Fédération internationale des Ligues des Droits de l'Homme* – FIDH) i Evropska regija međunarodnih udruženja koja okupljaju lezbijske, gej, biseksualne, transrodne i interseks osobe (*European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association* – ILGA-Europe) koji su se uz dozvolu predsednika umešali u pismeni postupak (član 36. stav 2. Konvencije i pravilo 44. stav 3. Poslovnika Suda).

7. Ročište, koje je bilo otvoreno za javnost, održano je u sedištu Suda u Strazburu 16. januara 2013. (pravilo 59. stav 3. Poslovnika Suda).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *za tuženu državu*

- gđa A. GRIGORIOU, savetnik, Državni pravni savet,
- g. D. KALOGIRIS, pomoćnik za pravna pitanja, Državni pravni savet,
- gđa M. GERMANI, pomoćnik za pravna pitanja, Državni pravni savet,
zamenici zastupnika;

(b) *za podnosioc predstavki*

- gđa C. MÉCARY (MECARI), advokat,
- g. N. ALIVIZATOS, advokat, *savetnici,*
- g. P. DIMITRAS,
- g. E. MALLIOS (MALIOS), advokat, *savetnici.*

Sudu su se neposredno obratili gđa Germani, gđa Mécary i g. Alivizatos.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

8. Podnosioci predstavke br. 29381/09 žive zajedno kao par u Atini. Kada je reč o predstavci br. 32684/09, prvi i drugi podnosilac, odnosno treći i četvrti podnosilac već dugo žive zajedno kao parovi u Atini. Peti i šesti podnosilac predstavke čine par koji ne živi zajedno iz profesionalnih i socijalnih razloga. Kao što se može videti iz bankovnih izveštaja, šesti podnosilac predstavke uplaćuje doprinose za socijalno osiguranje petom podnosiocu predstavke. Sedmi podnosilac predstavke je neprofitno udruženje čiji ciljevi obuhvataju pružanje psihološke i moralne podrške licima homoseksualne orijentacije.

9. U Grčkoj je 26. novembra 2008. godine stupio na snagu Zakon br. 3719/2008, pod nazivom Reforme na planu porodice, dece i društva. U tom zakonu se prvi put u Grčkoj pojavljuje odredba koja omogućava zvanični oblik partnerstva u vidu „građanske zajednice” (*σύμφωνο συμβίωσης*), a ne braka. Saglasno članu 1. tog zakona, „građansku zajednicu” mogu činiti samo dva punoletna lica suprotnog pola.

10. Saglasno zvaničnom komentaru sa objašnjenjima Zakona br. 3719/2008, uvođenje „građanske zajednice” odrazilo je društvenu realnost, to jest postojanje zajedničkog života i bez braka, čime je licima o kojima je reč dozvoljeno da svoj odnos registruju u jednom znatno fleksibilnijem pravnom okviru nego što je onaj koji pruža brak. U Komentaru Zakona dodaje se da se tokom vremena povećao broj dece koja su u Grčkoj rođena nevenčanim parovima koji žive u *de facto* partnerskim zajednicama, tako da

je u tom trenutku oko pet posto sve dece rođene u zemlji zapravo rođeno u takvim „građanskim zajednicama”. Pored toga, u Komentaru Zakona se ističe da su se ključna pitanja na koja je zakonodavac morao da odgovori odnosila na položaj žene koja je ostajala bez ikakve podrške posle dugog perioda života u vanbračnoj zajednici, kao i, uopšteno gledano, na pojavu porodica sa samohranim roditeljima. Međutim, u Komentaru Zakona je istaknuto da je status verski zasnovanog braka i dalje ostao bez premca i da takva zajednica, pored „građanske zajednice”, predstavlja najbolju opciju za parove koji žele da zasnuju porodicu uz maksimalne mere pravne, finansijske i socijalne zaštite. U Komentaru Zakona takođe je ukazano na član 8. Konvencije, kojim se štite vanbračne zajednice sa stanovišta prava na poštovanje privatnog i porodičnog života i primećeno je da je izvestan broj evropskih zemalja obezbedio pravno priznanje nekom obliku registrovanog partnerskog odnosa za parove različitog pola ili za istopolne parove. Bez ulaženja u dalja objašnjenja, u komentaru se navodi da su „građanske zajednice” rezervisane za punoletne pripadnike različitog pola. Zaključeno je da takve zajednice predstavljaju nov oblik partnerstva, a ne neku vrstu „fleksibilnog braka”. U Komentaru Zakona zaključeno je da institucija braka neće biti oslabljena novim zakonom budući da je ona uređena drugačijim nizom pravila.

11. Uvođenju Zakona br. 3719/2008. u Grčkoj prethodila je vrlo živa javna diskusija. Grčka crkva se zvanično izjasnila protiv tog zakona. U saopštenju za štampu Svetog sinoda od 17. marta 2008. godine „građanske zajednice” su opisane kao „prostitucija”. Ministar pravde se u međuvremenu obratio nadležnom parlamentarnom odboru sledećim rečima:

„Mi verujemo da ne treba da preduzmemo nikakav dalji korak. Ovde ne treba uključiti istopolne parove. Uvereni smo da zahtevi i potrebe grčkog društva ne opravdavaju preduzimanje daljih koraka u odnosu na ovaj korak. U svojoj ulozi zakonopisca vladajuća politička stranka odgovara narodu Grčke. Narod Grčke ima vlastita uverenja i vodio je raspravu o ovom pitanju; čvrsto verujem da je upravo ovo put kojim treba ići dalje.”

12. Nacionalna komisija za ljudska prava se u svojim komentarima Zakona od 14. jula 2008. godine upravo pozvala na pojam porodičnog života, čiji sadržaj nije statičan, već se razvija saglasno društvenim običajima (vidi dole, stavovi 21–24).

13. Naučni savet Parlamenta (*Επιστημονικό Συμβούλιο*) grčkog parlamenta, konsultativno telo koje podnosi izveštaje predsedniku parlamenta, pripremio je svoj izveštaj o tom zakonu i podneo ga 4. novembra 2008. godine. U tom izveštaju se posebno ističe, uz pozivanje na sudsku praksu Evropskog suda, da zaštita seksualne orijentacije spada u polje dejstva člana 14. Konvencije, kao i da se pojam „porodice” ne svodi isključivo na odnose između pojedinaca u sklopu institucije braka, već on, šire gledano, može da obuhvati i druge vanbračne veze koje se *de facto* svode na porodični život (strana 2 tog izveštaja).

14. Tokom parlamentarne debate koja je 11. novembra 2008. vođena o „građanskim zajednicama” ministar pravde je saopštio samo to da „današnje društvo još nije spremno da prihvati kohabitaciju (zajednički život) homoseksualnih parova”. Nekoliko govornika tom prilikom je istaklo da će Grčka isključenjem istopolnih parova prekršiti svoje međunarodne obaveze i, pre svega, članove 8. i 14. Konvencije.

15. Nacionalna komisija za ljudska prava je 27. septembra 2010. uputila pismo ministru pravde iznova naglašavajući svoj stav o diskriminatornoj prirodi Zakona br. 3719/2008. U tom pismu Komisija je preporučila da se u Nacrtu zakona polje dejstva „građanske zajednice” proširi tako da obuhvati i homoseksualne parove.

II. MERODAVNO UNUTRAŠNJE I MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

...

PRAVO

...

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 14. SAGLEDANOG ZAJEDNO SA ČLANOM 8. KONVENCIJE

36. Podnosioci predstavki tvrdili su da je njihovo pravo na poštovanje njihovog privatnog i porodičnog života prekršeno činjenicom da su „građanske zajednice” koje su uvedene Zakonom br. 3719/2008 bile koncipirane tako da ih mogu činiti samo parovi punoletnih lica različitog pola, što predstavlja neopravdanu diskriminaciju, tj. različito postupanje prema parovima različitog pola i parovima istog pola na štetu ovih potonjih. Oni su se pozvali na član 14. sagledan zajedno sa članom 8. Konvencije. Te odredbe glase kako sledi:

„Član 14.

Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.”

„Član 8.

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života [i] doma...

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Prihvatljivost

...

B. Suština stvari

1. Podnesci stranaka

(a) Podnosioci predstavki

60. Podnosioci predstavki pozvali su se na presudu u predmetu *Schalk and Kopf v. Austria* (*Šalk, Kopf*) (br. 30141/04, ECHR 2010), u kojoj je Sud priznao da odnos istopolnog para koji živi zajedno u stabilnom *de facto* partnerskom odnosu spada u obim pojma „porodičnog života”. Oni su izneli stanovište da, iako zakonodavstvo evropskih zemalja o tom pitanju nije potpuno jednoobrazno, ipak postoji tendencija ka pravnom priznanju istopolnih parova. Podnosioci predstavki su primetili da je, prema njihovim saznanjima, Grčka dosad jedina evropska zemlja koja je uvela zakonsku alternativu braku, a ta zakonska alternativa odnosi se isključivo na parove koje čine lica suprotnog pola. Drugačije rečeno, Grčka je jedina zemlja koja je uvela zakon kojim se uređuje jedan oblik građanske zajednice, a da se, u isto vreme, istim tim zakonom iz polja dejstva novih propisa isključuju istopolni, tj. homoseksualni parovi. Na taj način je Grčka odlučila da jasno i radikalno ne drži korak s normama drugih evropskih zemalja u tom smislu. Podnosioci predstavki tvrdili su da želja za očuvanje veza tradicionalne heteroseksualne porodice ne može pružiti suštinski osnov za opravdanje toga što se drugačije postupa prema istopolnim parovima. Umesto da preduzme pozitivne korake da bi prevazišla predrasude prema pripadnicima gej i lezbijske populacije u grčkom društvu, tužena država je tu predrasudu dodatno osnažila kada je donela Zakon br 3719/2008, a da njime nije obuhvatila homoseksualne parove. Po mišljenju podnosilaca predstavki, zakon o kome je reč zapravo izriče negativan moralni sud o homoseksualnosti budući da odražava neopravdane rezerve, čak, kako su podnosioci predstavki sugerisali, neprijateljstvo prema homoseksualnim parovima. Odlučivši da napravi iskorak u odnosu na bračnu zajednicu kao jedini formalni osnov porodičnog života, zakonodavno telo je ispoljilo očigledno prenebregavanje istopolnih parova kada ih je isključilo iz polja dejstva Zakona br. 3719/2008.

61. Konačno, podnosioci predstavke ne mogu da prihvate argument Države o tome da je cilj zakonodavca bila zaštita dece rođene u vanbračnim

zajednicama čiji pripadnici žive u *de facto* partnerskom odnosu. Po mišljenju podnosioca predstavki, jasno je da je zakon o kome je reč koncipiran tako da uredi položaj parova koji ne žele da se venčaju, bez obzira na to da li žele ili ne žele da imaju decu. Samim tim, podnosioci predstavke smatraju da nije postojalo nijedno objektivno ni razumno opravdanje za to da budu isključeni iz polja dejstva tog zakona, te je zakon o kome je reč, sa svih tih razloga, diskriminatoran.

(b) Država

62. Država je primetila da, kada je reč o legitimnim ciljevima kojima se teži Zakonom br. 3719/2008, zakonodavne norme o „građanskim zajednicama” treba tumačiti kao niz odredaba kojima se roditeljima omogućava da svoju biološku decu odgajaju na takav način da otac snosi ravnopravan deo roditeljske odgovornosti, a da par pritom nije u obavezi da stupi u brak. „Građanske zajednice” stoga znače da, kada žena ostane u drugom stanju, par više ne mora da se venča iz straha da neće, ako se ne bude venčao, imati pravni odnos koji želi za svoje dete jer će dete, bilo ono devojčica ili dečak, biti tretirano kao vanbračno. Samim tim, grčki zakonodavac je, time što je ozakonio „građansku zajednicu” pokazao da je u isti mah i tradicionalista i modernista po svom načinu razmišljanja. Donošenjem Zakona br. 3719/2008, zakonodavno telo je nastojalo da osnaži institucije braka i porodice u tradicionalnom smislu, budući da se na taj način odluka o stupanju u brak može doneti bez obzira na perspektivu rađanja deteta i isključivo na temelju uzajamne posvećenosti i obaveze koje jedno drugome daju dva pojedinca različitog pola, nesputana spoljašnjim ograničenjima.

63. Država je pored toga navela da je cilj Zakona br. 3719/2008 bilo to da se uredi postojeća društvena pojava, pojava nevenčanih parova različitog pola koji imaju decu. U tom smislu, grčko pravo se razlikuje od zakonodavstava drugih evropskih zemalja kojima je uređeno pitanje „građanskih zajednica”. Grčki zakonodavac je izričito naveo u zvaničnom Komentaru Zakona sa objašnjenjima da on ne nastoji da uredi sve oblike *de facto* partnerstva, već prvenstveno nastoji da zaštiti decu koju u takvim partnerskim zajednicama rađaju parovi različitog pola, kao i same roditelje koji ne žele da stupe u brak. Po mišljenju Države, celokupna struktura Zakona i sadržaj njegovih odredaba koncipirani su da bi odrazili upravo takvo stanovište. Sledstveno tome, za uvođenje „građanske zajednice” homoseksualnih parova bio bi potreban drugi set pravila kojima bi se uređivala situacija analogna onoj situaciji u kojoj se nalaze parovi različitog pola, ali nije istovetna s njihovom situacijom.

64. Država je saopštila da je, pre no što je donet Zakon br. 3719/2008, unutrašnje pravo pružalo ograničeno priznanje parovima različitog pola koji žive zajedno u vanbračnoj zajednici. Tako se konkretno u članu 1444. Građanskog zakonika pominju „*de facto* partnerstva”. Saglasno toj odredbi,

razvedena lica koja ponovo stupe u brak ili žive u *de facto* partnerskoj zajednici gube pravo na plaćanje alimentacije. Ta *de facto* partnerstva pominju se i u članovima 1456. i 1457. Građanskog zakonika, u vezi s potpomognutom, veštačkom oplodnjom. U članu 1456. utvrđeno je da, ako neudata žena traži primenu tehnike potpomognute, veštačke oplodnje, muškarac s kojim ona živi u *de facto* partnerskoj zajednici mora dati svoj pristanak pred notarom. U članu 1457. utvrđuju se uslovi u kojima je „veštačka oplodnja [dopuštena] posle smrti muža neke žene ili muškarca s kojim je živela u *de facto* partnerskoj zajednici”.

65. Država je iznela stanovište da bi Sud kada bude ispitivao usklađenost člana 1. Zakona br. 3719/2008 sa članovima 8. i 14. Konvencije i, pre svega, kada bude procenjivao srazmernost mešanja o kome je reč, trebalo da uzme u obzir ukupan kontekst slučaja i svih odredaba gore pomenutog zakona kojima se uređuje pitanje „građanskih zajednica”. Država je pre svega pozvala Sud da napravi jasnu distinkciju između podnosilaca predstavke koji žive u partnerskoj zajednici i onih koji u takvoj zajednici ne žive. Kada je reč o onima prvima, njihove predstavke treba razmatrati sa stanovišta prava na „porodični život”; kada je reč o potonjima, u njihovom slučaju može se primeniti pojam „privatnog života”.

66. Država je potom prešla na analizu prava i obaveza koje proističu iz „građanskih zajednica” i zaključila da imovinski i lični status podnosilaca predstavke ni na koji način ne trpe zbog toga što su oni isključeni iz polja dejstva zakonskih odredaba o „građanskim zajednicama”. Kada je reč o imovinskim pitanjima, Država je ponovila svoje argumente koji su se odnosili na pitanje prihvatljivosti predstavki sa stanovišta *ratione personae*. Država je pritom primetila da „građanske zajednice” ne proizvode nikakve automatske niti obavezujuće posledice po imovinski status partnera. Što se tiče pitanja socijalnog osiguranja, homoseksualni parovi su u identičnom položaju kao i heteroseksualni parovi koji su odlučili da stupe u takvu zajednicu. Kada je reč o pitanjima izdržavanja i nasleđivanja, ona se za istopolne parove mogu urediti i bez toga da budu obuhvaćeni odredbama o „građanskim zajednicama”, na temelju sklopljenog ugovora.

67. Što se tiče lične situacije podnosilaca predstavke, Država je zastupala stanovište da biološka razlika između heteroseksualnih i homoseksualnih parova, koja se ogleda u tome što ovi drugi ne mogu zajedno imati biološku decu, opravdava ograničavanje „građanskih zajednica” na heteroseksualne parove. Država se tu pre svega pozvala na članove 9. i 10. Zakona br. 3719/2008, kojima je ocu deteta rođenog van braka omogućeno da utvrdi očinstvo i bude uključen u odgajanje deteta, a da pritom ne mora da bude u braku s detinjom majkom. Samim tim, brak i priznanje očinstva od suda ili samog oca više nisu isključivi način za utvrđivanje očinstva. Država je naglasila da predmet odredaba o kojima je reč predstavlja „samu suštinu” Zakona o građanskim zajednicama i po definiciji se može primeniti samo na heteroseksualne parove. Na osnovu tog argumenta, Država je stala na

stanovište da u ovom slučaju Sud nikako ne može ustanoviti da su prekršeni članovi 14. i 8. Konvencije. Po mišljenju Države, homoseksualni parovi nisu ni u sličnoj ni u uporedivoj situaciji sa heteroseksualnim parovima zato što oni ni pod kakvim okolnostima ne mogu zajedno imati biološku decu.

68. Država je dodala da se, kao što je to i utvrđeno u Zakonu br. 3719/2008, zakonske odredbe o „građanskim zajednicama” razlikuju od sličnih zakonskih odredaba koje su donele druge zemlje-članice Saveta Evrope. Dok ti zakoni proizvode posledice u smislu finansijskih odnosa među strankama, jedino grčki zakon ustanovljuje pretpostavku očinstva u odnosu na decu rođenu u kontekstu „građanske zajednice”. Država je na osnovu toga zaključila da se Zakon br. 3719/2008 usredsređuje na lične veze među partnerima, a ne na one aspekte njihovog odnosa koji se tiču imovine.

(c) Treća lica kao umešači

69. Treća lica kao umešači (centar AIRE, ICJ, FIDH i ILGA-Europe – vidi gore, stav 6) pozvala su se na sudsku praksu Evropskog suda, pre svega na njegovu presudu u predmetu *Karner v. Austria* (br. 40016/98, ECHR 2003–IX) kao i na sudsku praksu domaćih ustavnih sudova, uključujući Ustavni sud Mađarske, Vrhovni sud Kanade, Dom Lordova Ujedinjenog Kraljevstva i Ustavni sud Brazila. Saglasno stanovištima tih sudova, potrebno je veoma snažno opravdanje onda kada su osnov za razlikovanje pol ili seksualna orijentacija. Treća lica kao umešači primetila su da sve veći broj domaćih sudova, kako u Evropi, tako i drugde, zahteva da se prema nevenčanim heteroseksualnim i homoseksualnim parovima postupa na istovetan način. Veliki broj zemalja-članica Saveta Evrope sada je doneo zakone kojima se priznaju homoseksualne zajednice. Prema njihovom saznanju, Grčka je jedinstven slučaj budući da je to jedina evropska zemlja koja je uvela „građansku zajednicu”, a iz obima primene te zakonske odredbe isključila homoseksualne parove. Relevantni zakoni visokih strana ugovornica o registrovanim „građanskim zajednicama” za homoseksualne parove temelje se na dva modela: (a) na „danskom modelu”, koji potiče od danskog zakona donetog 1989. godine, kojim se postupak registracije ograničava na homoseksualne parove, budući da heteroseksualni parovi već imaju mogućnost stupanja u brak, i (b) na „francuskom modelu”, kojim se pravo na stupanje u „građansku zajednicu” pruža svim nevenčanim parovima, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju.

2. Ocena Evropskog suda

(a) Primenljivost člana 14. sagledanog zajedno sa članom 8.

70. Sud se već bavio izvesnim brojem predmeta u kojima su podnosioci predavki ukazivali na navodnu diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije u sferi privatnog i porodičnog života. Neki od tih predmeta

razmatrani su isključivo sa stanovišta člana 8. Ti predmeti su se ticali krivičnopravne zabrane homoseksualnih odnosa među punoletnim licima (vidi predmet *Dudgeon v. the United Kingdom*, 22. oktobar 1981, Series A br. 45; *Norris v. Ireland*, 26. oktobar 1988, Series A br. 142; i *Modinos v. Cyprus*, 22. april 1993, Series A br. 259), kao i otpuštanja homoseksualaca iz oružanih snaga (vidi predmet *Smith and Grady v. the United Kingdom*, br. 33985/96 i 33986/96, ECHR 1999–VI). Ostali predmeti razmatrani su sa stanovišta člana 14. sagledanog zajedno sa članom 8. Ti predmeti su se odnosili na različite minimalne uzraste za pravno relevantan pristanak na seksualni odnos homoseksualne prirode, s jedne strane, i heteroseksualne prirode, s druge strane (vidi *L. and V. v. Austria*, br. 39392/98 i 39829/98, ECHR 2003–I), priznavanje roditeljske odgovornosti (vidi *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, br. 33290/96, ECHR 1999–IX), dozvolu za usvajanje deteta (vidi *Fretté v. France*, br. 36515/97, ECHR 2002–I; *E. B. v. France* [GC], br. 43546/02, 22. januar 2008; i *Gas and Dubois v. France*, br. 25951/07, ECHR 2012), pravo na nasleđivanje stanarskog prava preminulog partnera (vidi *Karner*, gore navedeni predmet, kao i *Kozak v. Poland*, br. 13102/02, 2. mart 2010), pravo na pokriće socijalnim osiguranjem (vidi *P. B. and J. S. v. Austria*, br. 18984/02, 22. jul 2010), mogućnost pristupa braku ili nekom drugom vidu zakonskog priznanja za homoseksualne parove (vidi *Schalk and Kopf*, gore navedeni predmet) i isključenje homoseksualnih parova iz reda onih koji imaju mogućnost da usvoje dete u svojstvu drugog roditelja (vidi *X and Others v. Austria* [GC], br. 19010/07, 19. februar 2013).

71. U datom slučaju, podnosioci predstavlki su svoje pritužbe formulisali na osnovu člana 14. sagledanog u vezi sa članom 8, a Država nije osporila primenljivost navedenih odredaba. Sud je zaključio da je primereno primeniti taj pristup (vidi, u istom smislu, gore navedeni predmet, *Schalk and Kopf*, stav 88).

72. Sem toga, Sud je u više navrata zastupao stanovište da član 14. nije autonoman član, već on proizvodi dejstvo samo u odnosu na druga prava po Konvenciji. Ta odredba dopunjuje ostale suštinske odredbe Konvencije i Protokola uz nju. Ona ne postoji nezavisno budući da proizvodi dejstvo isključivo u odnosu na „uživanje prava i sloboda” zajemčenih tim odredbama. Iako primena člana 14. ne pretpostavlja kršenje tih odredaba – i u tolikoj meri on jeste autonoman – ne može biti prostora za njegovu primenu ako činjenice o kojima je reč spadaju u polje dejstva jedne takve odredbe ili više njih (vidi, između ostalih autoriteta, *Petrović v. Austria*, 27. mart 1998, stav 22, *Reports* 1998–II; gore navedeni predmet *E. B.*, stav 47; gore navedeni predmet *Schalk and Kopf*, stav 89; kao i gore navedeni predmet *X and Others*, stav 94).

73. Sud primećuje, na osnovu sudske prakse, da su podnosioci predstavlke stabilni homoseksualni parovi. Štaviše, niko ne spori da njihov odnos spada u sadržaj pojma „privatnog života” u smislu člana 8.

Konvencije. Sud takođe ističe da je u svojoj presudi u predmetu *Schalk and Kopf*, stao na stanovište da bi, s obzirom na brzu evoluciju u znatnom broju zemalja-članica u vezi sa utvrđivanjem pravnog priznanja za homoseksualne parove, „bilo veštački zadržati stanovište po kome, nasuprot heteroseksualnom paru, homoseksualni par [ne može] da uživa pravo na poštovanje „porodičnog života” u smislu člana 8. (vidi gore navedeni predmet *Schalk and Kopf*, stav 94). Shodno tome, Sud smatra da odnosi podnosioca predstavke u datom slučaju spadaju u sadržaj pojma „privatnog života” i „porodičnog života”, isto onako kao što bi to bio slučaj sa heteroseksualnim parovima u istom položaju. Sud ne vidi nikakav osnov za pravljenje razlike koju Država traži (vidi stav 65. *in fine*) između onih podnosioca predstavke koji žive zajedno i onih koji iz profesionalnih i socijalnih razloga – ne žive zajedno (vidi gore, stav 8) budući da u datom slučaju činjenica da partneri ne žive zajedno ne lišava te parove stabilnosti (odnosa) zahvaljujući kojoj spadaju u obim pojma porodičnog života u smislu člana 8.

74. U celini gledano, Sud zaključuje da je u datom predmetu primenljiv član 14. u vezi sa članom 8.

(b) Usklađenost sa članom 14. sagledanim u vezi sa članom 8.

(i) Obim predmeta

75. Sud smatra da je važno da se razgraniči opseg datog predmeta. Pritužbe podnosioca predstavke ne odnose se u apstraktnom smislu na opštu obavezu grčke države da obezbedi neki oblik zakonskog priznanja homoseksualnih odnosa u unutrašnjem pravnom poretku. U datom slučaju, podnosioci predstavke se žale na to da Zakon br. 3719/2008 omogućava isključivo heteroseksualnim parovima da sklope „građansku zajednicu”, čime automatski isključuje homoseksualne parove iz svog polja dejstva. Drugačije rečeno, podnosioci predstavke se ne žale zbog toga što grčka država nije ispunila neku pozitivnu obavezu koju bi joj nametala Konvencija, već se žale zbog toga što je Zakonom br. 3719/2008 uvela određenu distinkciju koja, po njihovom mišljenju, predstavlja diskriminaciju prema njima. Saglasno tome, u datom slučaju treba utvrditi da li je grčka država imala pravo, sa stanovišta članova 14. i 8. Konvencije, da donese zakon kojim se pored institucije braka uvodi i mogućnost uspostavljanja registrovanog partnerskog odnosa (partnerske zajednice) za nevenčane parove koja je ograničena na heteroseksualne parove i na taj način isključuje homoseksualne parove, odnosno lišava ih te mogućnosti.

(ii) Načela uspostavljena sudskom praksom Evropskog suda

76. Saglasno utvrđenoj sudskoj praksi Evropskog suda, da bi se otvorilo neko pitanje po osnovu člana 14. Konvencije, mora postojati razlika u postupanju prema licima u uporedivim situacijama. Takva razlika u

postupanju je diskriminatorna ako nema neko objektivno i razumno opravdanje; drugačije rečeno, diskriminatorna je ako se njome ne teži legitimnom cilju ili ako ne postoji razuman odnos srazmere između sredstava koja su primenjena i cilja čijem se ostvarenju teži. Visoke strane ugovornice uživaju izvesno polje slobodne procene kada odlučuju o tome da li i u kojoj meri razlike u inače sličnim situacijama opravdavaju različito postupanje (vidi *Burden v. the United Kingdom* [GC], br. 13378/05, stav 60, ECHR 2008; gore navedeni predmet *Schalk and Kopf*, stav 96; i *X and Others*, gore navedeni predmet, stav 98). Pojam diskriminacije u smislu člana 14. obuhvata i one slučajeve u kojima se prema nekom licu ili grupi, bez valjanog opravdanja, postupa manje povoljno nego prema nekom drugom licu ili drugoj grupi, iako sama Konvencija ne nalaže povoljnije postupanje (vidi *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, 28. maj 1985, stav 82, Series A br. 94).

77. Seksualna orijentacija je pojam koji je obuhvaćen članom 14. Evropski sud je u više navrata zastupao stanovište da je, baš kao i kada je reč o razlikama zasnovanim na polu, i za razlike koje se zasnivaju na seksualnoj orijentaciji potrebno navesti „posebno ubedljive i značajne razloge” kao opravdanje (vidi, na primer, *Smith and Grady*, stav 90; *Karner*, stavovi 37. i 42; *L. and V.*, stav 45; i *X and Others*, stav 99, svi gore navedeni). Ako je razlika u postupanju zasnovana na polu ili seksualnoj orijentaciji, onda je polje slobodne procene Države usko (vidi *Karner*, stav 41, i *Kozak*, stav 92, oba predmeta gore navedena). Razlike koje se zasnivaju isključivo na seksualnoj orijentaciji neprihvatljive su po Konvenciji (vidi *Salgueiro da Silva Mouta*, stav 36; *E. B.*, stavovi 93. i 96; i *X and Others*, stav 99, svi gore navedeni).

(iii) *Primena navedenih načela u datom predmetu*

(a) Poređenje položaja podnosioca predstavke s položajem heteroseksualnih parova i postojanje razlike u postupanju prema njima

78. Prvo pitanje kojim Sud treba da se pozabavi jeste da li je položaj u kome se nalaze podnosioci predstavke uporediv s položajem heteroseksualnih parova koji žele da stupe u „građansku zajednicu” saglasno Zakonu br. 3719/2008. Sud ponovo naglašava da su homoseksualni parovi podjednako sposobni kao i heteroseksualni parovi da stupe u stabilan posvećen odnos (vidi *Schalk and Kopf*, gore navedeni predmet, stav 99). Stoga, Sud smatra da su podnosioci predstavke u situaciji koja je uporediva sa situacijom u kojoj se nalaze heteroseksualni parovi kada je reč o njihovoj potrebi za zakonskim priznanjem i zaštitom njihovog odnosa (vidi *Schalk and Kopf*, loc. cit.).

79. Sud dalje primećuje da član 1. Zakona br. 3719/2008 izričito rezerviše mogućnost stupanja u „građansku zajednicu” za dva lica različitog pola. Shodno tome, time što je prećutno isključio homoseksualne parove iz

polja svog dejstva, zakon o kome je reč uvodi razliku u postupanju zasnovanu na seksualnoj orijentaciji tih lica.

(β) Legitimni cilj i srazmernost

80. Sud primećuje da se Država uglavnom poziva na dva niza argumenata da bi opravdala to što se zakonodavac opredelio da ne uvrsti homoseksualne parove u polje dejstva Zakona br. 3719/2008. Prvo, Država je navela da ako bi „građanske zajednice” koje su uvedene tim zakonom bile primenjene na podnosiocima ovih predstavlki, to bi proizvelo njihova prava i obaveze – u smislu njihovog imovinskog statusa, finansijskih odnosa unutar svakog para i prava na nasleđivanje – za koje su već mogli da obezbede pravni okvir na osnovu uobičajenih zakonskih mogućnosti, to jest, na ugovornoj osnovi. Drugo, Država je tvrdila da je zakon o kome je reč donet radi ostvarenja nekih ciljeva: zaštite dece rođene van braka, zaštite porodica sa samohranim roditeljem (što je jasno objašnjeno u zvaničnom Komentaru Zakona), izlaženja u susret želji roditelja da podižu decu, a da pritom ne budu u obavezi da stupe u brak i, konačno, jačanja institucija braka i porodice u tradicionalnom smislu.

81. Kada je reč o prvom argumentu koji je Država istakla, Sud smatra da, čak i ako bi se priznala njegova valjanost, on ne uzima u obzir činjenicu da „građanske zajednice” koje su dopuštene Zakonom br. 3719/2008 kao zvanično priznata alternativa braku imaju imanentnu vrednost za podnosiocima predstavlki bez obzira na pravno dejstvo koje bi mogle da proizvedu, ma koliko to pravno dejstvo bilo usko ili široko. Kao što je Sud već primetio, homoseksualni parovi su podjednako kadri kao i heteroseksualni parovi da stupaju u stabilne posvećene odnose. Homoseksualni parovi koji žive zajedno imaju iste potrebe u smislu uzajamne podrške i pomoći kakve imaju i heteroseksualni parovi. Shodno tome, mogućnost stupanja u „građansku zajednicu” bi homoseksualnim parovima pružila jedinu mogućnost koju imaju prema grčkom zakonodavstvu da ozvaniče svoj odnos i pridaju mu zakonski status koji država priznaje. Sud primećuje da bi proširenjem „građanskih zajednica” na homoseksualne parove omogućila tim parovima da urede pitanja koja se tiču imovine, izdržavanja i nasleđivanja, a da to ne čine kao privatna lica koja sklapaju ugovore prema redovnim zakonima, već da to učine na osnovu zakonskih pravila kojima su uređene „građanske zajednice”, čime bi njihov odnos država zvanično priznala.

82. Tačno je da je drugi glavni argument koji je Država iznela i po kome je Zakon br. 3719/2008 donet to da bi se na taj način ojačao pravni položaj dece rođene van braka i da bi se olakšalo roditeljima da podižu svoju decu, a da pritom nisu u obavezi da stupe u brak. Po tom aspektu, saglasno navedenoj argumentaciji, heteroseksualni parovi se razlikuju od homoseksualnih parova, budući da ovi potonji ne mogu zajedno da imaju biološku decu.

83. Sud smatra da je sa stanovišta člana 8. Konvencije legitimno da zakonodavno telo donese zakon kojim će urediti položaj dece rođene van braka i da takođe indirektno osnaži instituciju braka u grčkom društvu promovisanjem, kao što je to objasnila Država, teze da će odluka o stupanju u brak biti donošena isključivo na osnovu uzajamne opredeljenosti i obaveze koju međusobno preuzimaju dva lica, nezavisno od spoljnih ograničenja i od perspektive rađanja dece (vidi gore, stav 62). Sud prihvata da je zaštita porodice u tradicionalnom smislu, načelno gledano, snažan i legitiman razlog kojim bi se mogla opravdati razlika u postupanju (vidi *Karner*, stav 40, i *Kozak*, stav 98, oba predmeta gore navedena). Podrazumeva se da je zaštita interesa deteta takođe legitiman cilj (vidi *X and Others*, gore navedeni predmet, stav 138). Ostaje da se utvrdi da li je u datom slučaju poštovano načelo srazmernosti.

84. Sud još jednom naglašava načela koja su ustanovljena njegovom sudskom praksom. Cilj zaštite porodice u tradicionalnom smislu prilično je apstraktan, tako da se može preduzeti širok dijapazon konkretnih mera za njegovo ostvarivanje (vidi *Karner*, stav 41, i *Kozak*, stav 98, oba predmeta gore navedena). Takođe, s obzirom na to da je Konvencija živi instrument, koji treba tumačiti u aktuelnim uslovima (vidi, između ostalih autoriteta, *Tyrer v. the United Kingdom*, 25. april 1978, stav 31, Series A br. 26, i *Christine Goodwin v. the United Kingdom* [GC], br. 28957/95, stav 75, ECHR 2002–VI), Država, prilikom izbora sredstava koja treba da zaštite porodicu i obezbede poštovanje porodičnog života kako to nalaže član 8, nužno mora uzeti u obzir događaje koji se zbivaju u društvu i promene do kojih dolazi u percepciji socijalnih pitanja i pitanja građanskog statusa i odnosa, uključujući činjenicu da ne postoji samo jedan način ili jedan izbor kada je reč o tome kako će neko voditi svoj porodični ili privatni život (vidi *X and Others*, gore navedeni predmet, stav 139).

85. U slučajevima u kojima je polje slobodnog odlučivanja koje države imaju na raspolaganju usko, kao što jeste usko u situaciji kada postoji razlika u postupanju zasnovana na polu ili na seksualnoj orijentaciji, načelo srazmernosti ne nalaže samo da odabrana mera bude načelno podesna za ostvarivanje cilja kome se teži. Takođe, mora se dokazati da je neophodno da se, kako bi se navedeni cilj ostvario, izvesne kategorije ljudi – u ovom slučaju to su lica koja žive u homoseksualnom odnosu – isključe iz polja primene odredaba o kojima je reč (vidi *Karner*, stav 41, i *Kozak*, stav 99, oba gore navedena). Prema gore navedenoj sudskoj praksi, teret dokazivanja u tom smislu snosi tužena država. S tih razloga, upravo je grčka država dužna da dokaže da je u datom slučaju bilo neophodno, s obzirom na težnju ka ostvarivanju legitimnih proklamovanih ciljeva, da se homoseksualnim parovima zabrani da stupe u „građanske zajednice” predviđene Zakonom br. 3719/2008 (vidi, u smislu sličnog pravnog dejstva, gore navedeni predmet *X and Others*, stav 141).

86. Sud primećuje da zakon o kome je reč ne obezbeđuje samo mere kojima je cilj uređenje društvene stvarnosti i ostvarivanje ciljeva koje je Država navela (vidi gore, stav 80). Zakon je prvenstveno koncipiran tako kako je koncipiran da bi pružio pravnu zaštitu jednom obliku partnerstva koje nije brak i koje se naziva „građanska zajednica”. To jasno sledi iz sadržaja i strukture samog Zakona. U članu 1. Zakona, „građanska zajednica” se definiše kao „ugovor između dva punoletna lica različitog pola kojim se njihov život uređuje kao život para”. Sem toga, potonji članovi Zakona ne svode se samo na uređenje položaja dece rođene van braka, već se bave životnim okolnostima parova koji su stupili u „građansku zajednicu”. Tako se, na primer, članovi 6. i 7. bave finansijskim odnosima među partnerima i ispunjavanjem obaveza po raspadu njihove zajednice. U isto vreme, članom 11. utvrđuje se da, ako jedan partner umre, preživeli partner ima pravo da nasledi...

87. Sud s tim u vezi primećuje da je Nacionalna komisija za ljudska prava u svom Izveštaju o Nacrtu zakona komentarisala da nije jasno zbog čega je tačno taj zakon dobio naziv Reforme na planu porodice, dece i društva, kad je on, u suštini, omogućio pojavu novog zakonskog oblika vanbračne zajednice... S obzirom na sve prethodno izneto, Sud smatra da je, bez obzira na naziv koji ima i proklamovane namere zakonodavca, Zakon br. 3719/2008 prvenstveno usmeren ka tome da se jednom novom obliku vanbračnog partnerstva omogući zakonsko priznanje.

88. U svakom slučaju, čak i pod pretpostavkom da je namera zakonodavnog tela bila jačanje pravne zaštite dece rođene van braka i posredno jačanje institucije braka, ostaje činjenica da je zakonodavac, time što je doneo Zakon br. 3719/2008, uveo jedan oblik građanskog partnerstva, poznat pod nazivom „građanska zajednica”, koji isključuje homoseksualne parove, a dopušta heteroseksualnim parovima da urede brojne aspekte svog odnosa, bez obzira na to da li imaju ili nemaju decu.

89. U vezi s tim pitanjem, Sud prvo primećuje da su argumenti Države bili usredsređeni prvenstveno na položaj heteroseksualnih parova s decom, a da pritom nije opravdana razlika u postupanju prema homoseksualnim i heteroseksualnim parovima koji nisu roditelji; reč je o razlici koja proističe iz predmetnog zakona. Drugo, Sud nije ubeđen u ispravnost argumenta koji je navela Država kada je naglasila da nastojanje da se Zakonom br. 3719/2008 ostvare ciljevi o kojima je reč pretpostavlja da se iz polja dejstva tog zakona isključe homoseksualni parovi. Ne bi bilo nemoguće da je zakonodavac uneo neke odredbe koje se konkretno odnose na decu rođenu van braka, a da je u isto vreme proširio opštu mogućnost stupanja u „građansku zajednicu” i na homoseksualne parove. Sud s tim u vezi naglašava da zvanični Komentar Zakona sa objašnjenjima ne pruža uvid u odluku zakonodavca da „građanske zajednice” ograniči na heteroseksualne parove (vidi stav 10, gore). Sud takođe ukazuje na to da je Nacionalna komisija za ljudska prava ocenila taj zakon kao diskriminatorni zato što se

ne primenjuje na homoseksualne parove... kao i da je Naučni savet parlamenta usvojio slično stanovište (vidi stav 13, gore).

90. Na kraju, Sud primećuje da su saglasno grčkim zakonima, na šta je ukazala i sama Država (vidi gore, stav 64), heteroseksualni parovi, nasuprot homoseksualnim parovima, mogli da dobiju zakonsko priznanje svog odnosa čak i pre no što je donet i pre no što je stupio na snagu Zakon br. 3719/2008, bilo u potpunosti na osnovu institucije braka, bilo u nešto ograničenijem obliku, saglasno odredbama Građanskog zakonika kojima je uređeno pitanje *de facto* partnerstva. Sledstveno tome, homoseksualni parovi su morali imati poseban interes da stupe u „građansku zajednicu” budući da bi ona njima, suprotno heteroseksualnim parovima, predstavljala isključivi osnov u grčkom pravu na kome su mogli da dobiju zakonsko priznanje svog odnosa.

91. Pored toga, Sud želi da ukaže na činjenicu da se sada, iako među pravnim sistemima zemalja-članica Saveta Evrope ne postoji konsenzus o tome, ipak pojavljuje tendencija ka uvođenju oblika zakonskog priznanja homoseksualnih zajednica. Devet zemalja-članica omogućava homoseksualni brak. Pored toga, 17 zemalja-članica odobrava neki vid „građanske zajednice” za homoseksualne parove. Kada je reč o konkretnom pitanju koje se otvara ovim predmetom (vidi stav 75, gore), Sud smatra da se u pravnim sistemima zemalja-članica Saveta Evrope pojavljuje jasna tendencija: od 19 država koje odobravaju neki oblik „građanske zajednice” koja nije brak, jedine koje takav vid odnosa rezervišu isključivo za heteroseksualne parove su Litvanija i Grčka... Drugačije rečeno, uz dva izuzetka, zemlje-članice Saveta Evrope, kada se opredele da donesu zakon kojim se uvodi novi sistem registrovanog partnerstva kao alternativa braku za nevenčane parove, uključuju u polje dejstva tog zakona i homoseksualne parove. Štaviše, ta tendencija se odražava i u relevantnim materijalima Saveta Evrope. U tom smislu, Sud se posebno poziva na Rezoluciju 1728(2010) Parlamentarne skupštine Saveta Evrope, kao i na Preporuku Saveta ministara CM/Rec(2010)5...

92. Činjenica da se, na kraju postepene evolucije, jedna zemlja našla u izolovanom položaju kada je reč o jednom aspektu njenih zakonodavnih akata, ne mora nužno značiti da je taj aspekt u sukobu s Konvencijom (vidi *F. v. Switzerland*, 18. decembar 1987, stav 33, Series A br. 128). Ipak, s obzirom na sve što je prethodno izneto, Sud smatra da Država nije ponudila ubedljive i čvrste razloge koji bi mogli da opravdaju isključenje homoseksualnih parova iz polja dejstva Zakona br. 3719/2008. Sa svih tih razloga, Sud zaključuje da je u ovom slučaju bio povređen član 14. sagledan u vezi sa članom 8. Konvencije.

...

IV. PRIMENA ČLANA 41. KONVENCIJE

95. Član 41. Konvencije glasi kako sledi:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

96. Podnosioci predstavke br. 29381/09 naveli su da zajedno potražuju 10.000 evra na ime nematerijalne štete koju su navodno pretrpeli zbog kršenja člana 14. sagledanog u vezi sa članom 8. Konvencije i zbog nepostojanja delotvornog pravnog leka u tom smislu. Oni su takođe tražili od Suda da iznese konkretne preporuke Državi u smislu ispravljanja Zakona br. 3719/2008 i proširenja primene „građanskih zajednica” na homoseksualne parove.

97. Podnosioci predstavke br. 32684/09 naveli su da potražuju 15.000 evra po paru na ime nematerijalne štete, što je ukupno iznosilo 45.000 evra. Oni su tvrdili da su bili podvrgnuti neprihvatljivoj diskriminaciji po osnovu svojih seksualnih sklonosti i da im je činjenica da su bili isključeni iz polja dejstva Zakona br. 3719/2008 nanela znatnu frustraciju.

98. Država je smatrala da su iznosi koje potražuju podnosioci predstavki prekomerni i da podnosioci nisu dokazali da su bili podvrgnuti ličnom i neposrednom mešanju u njihov privatni i porodični život. Država je navela da bi konstatovanje da je došlo do povrede (Konvencije) samo po sebi predstavljalo dovoljno pravično zadovoljenje.

99. Suprotno Državi, Sud smatra da konstatacija da je prekršen član 14. sagledan u vezi sa članom 8. Konvencije sama po sebi nije dovoljna naknada nematerijalne štete koju su pretrpeli podnosioci predstavke. Presuđujući na ravnopravnoj osnovi, saglasno članu 41. Konvencije, Sud svakom podnosiocu predstavke, sa izuzetkom sedmog podnosioca predstavke br. 32684/09, dosuđuje iznos od 5.000 evra, kao i iznos svih naplativih poreza na tu svotu, na ime nematerijalne štete. Sud odbija ostatak zahteva podnosilaca predstavke za pravično zadovoljenje.

B. Sudski i ostali troškovi i izdaci

100. Podnosioci predstavke br. 29381/09 zajednički su tražili da im se isplati iznos od 7.490,97 evra na ime sudskih troškova i izdataka koje su snosili. Oni su pre svega procenili da vreme koje su tom predmetu posvetili njihovi zastupnici iz Grčkog helsinškog monitora iznosi 20 sati, po ceni od 100 evra za jedan sat. S tim u vezi predložili su dokument u kome su izneti detalji o vremenu koje su njihovi zastupnici proveli pripremajući podneske za Sud. Oni su takođe potraživali iznos 4.485 evra za to što ih je pred

Velikim većem zastupala gđa Mécary i predočili su fakturu u kojoj su evidentirani svi troškovi kako bi potkrepili taj svoj zahtev. Konačno, zahtevali su da im se isplati 1.005,97 evra na ime putnih troškova koje su njihovi zastupnici imali u vezi s ročištem pred Velikim većem. Podnosioci predstavki su objasnili da se od njih, saglasno sporazumu sklopljenom sa njihovim zastupnicima, zahteva da zastupnicima isplate puni iznos koji Veliko veće dodeljuje na ime sudskih i ostalih troškova i izdataka u slučaju da Sud ustanovi povredu Konvencije. Stoga su zahtevali da se svaka naknada koja po tom osnovu bude dodeljena uplati neposredno na bankovne račune njihovih zastupnika.

101. Podnosioci predstavke br. 32684/09 zajednički su zahtevali da im se isplati iznos od 8.000 evra na ime troškova postupka pred Sudom i to su potkrepili računima i odgovarajućim fakturama.

102. Država je odgovorila da Sud može odobriti podnosiocima predstavke samo onoliki iznos troškova i izdataka za koji su predočeni odgovarajući računi.

103. Saglasno sudskoj praksi Suda, podnosilac predstavke ima pravo da mu se nadoknade troškovi samo ako je utvrđeno da su ti troškovi zaista postojali, da su bili nužni i da su razumni u pogledu iznosa (vidi *Creangă v. Romania* [GC], br. 29226/03, stav 130, 23. februar 2012). Sagledavajući dostavljene dokumente u svetlosti gore pomenutih kriterijuma, Sud smatra da podnosiocima predstavke br. 29381/09 treba zajednički dodeliti iznos od 5.000 evra, kao i iznos svih naplativih poreza na tu sumu, s tim što će ta sredstva biti uplaćena neposredno na bankovne račune njihovih zastupnika (vidi, u sličnom smislu predmet, *Carabulea v. Romania*, br. 45661/99, stav 180, 13. jul 2010). Što se tiče podnosioca predstavke br. 32684/09, Sud smatra da njima zajednički treba dodeliti iznos od 6.000 evra, na ime sudskih troškova i izdataka, kao i iznos svih naplativih poreza na tu sumu.

C. Zatezna kamata

104. Sud smatra da zatezna kamatna stopa na navedeni iznos treba da bude isplaćena po stopi jednakoj graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.

SA SVIH TIH RAZLOGA, SUD

...

3. *Smatra*, sa šesnaest glasova prema jednome, da je u ovom predmetu bio prekršen član 14. sagledan u vezi s članom 8. Konvencije;

4. *Smatra*, sa šestnaest glasova prema jednome,
- (a) da tužena država treba da isplati podnosiocima predstavki, u roku od tri meseca, sledeće iznose:
 - (i) 5.000 evra (pet hiljada evra) svakom podnosiocu predstavke ponaosob, sa izuzetkom sedmog podnosioca predstavke br 32684/09, kao i iznos svih naplativih poreza na tu svotu, na ime nematerijalne štete;
 - (ii) 5.000 evra (pet hiljada evra) zajedno podnosiocima predstavke br. 29381/09, kao i iznos svih naplativih poreza na taj iznos, na ime troškova i izdataka, s tim što će taj novac biti uplaćen neposredno na bankovne račune njihovih zastupnika;
 - (iii) 6.000 evra (šest hiljada evra) zajedno podnosiocima predstavke br. 32684/09, sa izuzetkom sedmog podnosioca te predstavke, kao i iznos svih naplativih poreza na tu svotu, na ime troškova i izdataka;
 - (b) da će, od isteka gore navedena tri meseca do isplate, biti zaračunata zatezna kamata na navedeni iznos po stopi koja je jednaka graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.
5. *Odbacuje*, jednoglasno, ostale zahteve za pravično zadovoljenje podnosilaca predstavki.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, i izrečeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu 7. novembra 2013.

Michael O'Boyle
Zamenik sekretara

Dean Spielmann
Predsednik

Saglasno članu 45. stav 2. Konvencije i Pravilu 74, stav 2. Poslovnika Suda, uz ovu presudu priložena su sledeća izdvojena mišljenja:

- (a) zajedničko saglasno mišljenje sudija Casadevall, Ziemele, Jočienė i Sicilianos;
- (b) delimično saglasno, a delimično nesaglasno mišljenje sudije Pinta de Albuquerquea.

D. S.
M. O'B.

Izdvojena mišljenja nisu prevedena, ali su navedena na engleskom i francuskom jeziku u zvaničnoj verziji ili verzijama presude. Zvanična verzija presude može se naći u bazi podataka HUDOC koja sadrži predmete iz sudske prakse Evropskog suda.

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2014.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fiducijarni fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2014.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.